

Сухомлинов О. Феномен Адамполя (Polonezköy). Історичний контекст польсько-турецьких контактів // Феномен культурних погранич: сучасні тенденції. – Донецьк, 2008. – С. 250 – 271.

УДК 930.22 (438 + 560)

О. Сухомлинов
(Berdiańsk / Бердянськ)

ФЕНОМЕН АДАМПОЛЯ (POLONEZKÖY) ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПОЛЬСЬКО – ТУРЕЦЬКИХ КОНТАКТІВ

Представлена наукова розвідка є спробою якісно нового погляду на історію польсько-турецьких історико-культурних контактів. Враховуючи складність і неоднозначність історичного процесу та взаємозалежності двох цивілізаційно відмінних культурних систем, що сприяло виникненню та закоріненню амбівалентних стереотипів, що базуються на протиставленні *Свій – Інший – Чужий*, вважаємо за доцільне зосередити увагу на позитивних моментах у стосунках двох держав, які сприяли процесам всебічної пенетрації.

Аналізуючи це питання, крім суто історичних джерел, будемо спиратись на ґрунтовні монографічні дослідження, присвячені польській колонії в околицях Стамбула; авторами яких є Є. Лонтка¹, Д. Ціхоцький та М. Годзінський², В. Орловський³ та інші.

У свідомості більшості поляків, та й українців, Туреччина функціонує як територія суто орієнтальна з усіма східними атрибутами, властивими стереотипному сприйняттю європейця. Крім того, ця країна переважно сприймається через призму історичної пам'яті, насиченої постійними сутичками, кривавими битвами під Віднем і Кам'янцем-Подільським, боротьбою за рацію християнського буття. Цю свідомість зміцнюють чисельні трофеї, що зберігаються в музеях Польщі.

Проте дві держави тривалий час сусідували у злагоді та спокою, провадивши цивілізовані міждержавні політичні стосунки. Перше мирне посольство, що містилося у Бурсі, у 1414 році до османського султана Мегмеда I вислав польський король Владислав Ягелло.

Пізніше Туреччина та Польща багаторазово висилали свої посольства з метою вирішення питань вільної торгівлі, залагодження спорів і збереження миру. Розширення Османської імперії за рахунок захоплення балканських країн, частини Угорщини, Волохії та Молдавії створювало загрозу для інтересів держави Ягеллончиків, яка також збільшувалася завдяки згаданим територіям⁴.

Політику Польщі у стосунку до Туреччини завжди визначав кресовий міф оборонної стіни, що захищає християнську культуру від агресивного ісламу. Під цією егідою польські збройні формування брали участь у

загальноєвропейських хрестових походах. У 1396 році Бєязид I під Нікополісом розгромив європейських рицарів під проводом угорського короля Зигмунта Люксембурзького. Чергова поразка християн – битва під Варною (1444), у якій загинув Владислав Варненчик, син Ягелли. А вже 29 травня 1453 року Мєгмед I здобув Константинополь, центр східного християнства та візантійської культури⁵.

Той факт, що московські князі як православні правителі й захисники цієї віри оголосили себе правонаступниками спадщини Візантії, змушував Польщу у XVI столітті утримувати добросусідські стосунки з Великою Портою як стримуючий фактор у контактах з Московією. Монархи двох країн підтримували дипломатичні відносини, обмінювалися кореспонденцією, створювали умови для економічного та культурного обміну. Зазначимо, що, незважаючи на культурні, мовні, релігійні, ментальні, світоглядні відмінності, Польща позитивно сприймала, навіть захоплювалась мистецьким доробком сусідньої ісламської Туреччини. До Польщі потрапляли цінні мистецькі твори, зокрема ремісницька різьба, упряж, зброя і, звичайно, тканини. Згадаймо відомий польський *сарматизм*, який мав прямі зв'язки з культурою і традиціями тюркських народів. Ця форма польської культури та світогляду цілих поколінь характеризується офіційним декларуванням негативного ставлення до іноземних культур, проте *сарматизм* цілком присвоїв собі чуже вбрання та стиль буття. Різноманітність та багатство вбрання повністю відповідало світосприйняттю та способу життя поляків-сарматів. Бароковий *сарматизм* був співзвучний зі східною показовістю Туреччини. Невід'ємним атрибутом сарматського костюму часто виступає турецька шабля, символ вільної людини, лицаря. Ще більш орієнтальний вигляд мала амуніція польської кінноти, яка перейняла методи боротьби та види озброєння від своїх східних супротивників – турків або татар. Також східне походження має кунтуш, який за посередництва Угорщини у XVII столітті розповсюджується по всій Речі Посполитій і разом із жупаном та прикрашеним поясом стає національним вбранням.

Важливу роль у польсько-турецьких взаємозв'язках відігравали вірмени та греки, які мали, можна так сказати, вроджену пограничність: вони, будучи християнами, чудово орієнтувались у світі орієнтальному. В основному займалися торгівлею, багато подорожували і контактували з народами Сходу. Крім того, записували побачене, що було важливим джерелом інформації для місцевого населення. Зазначимо, що вірмени та греки часто поселялись у східній частині Речі Посполитої, доказом чого є етнічна картина Львова. Найстаріший путівник по Османській імперії датується XVI століттям. Часто поляки як військові полонені потрапляли до ясиру, а потім на відомий ринок рабів у Стамбулі. Деякі з них, після прийняття ісламу, виконували важливі функції у структурах Великої Порти, між іншим, відомо про перекладачів султанської дипломатії Йоахіма Страшу – Ібрагім Бєй (1520 – 1571) чи Войцеха Боровського – Алі Бєй (1610 – 1675), відомого також завдяки своїм мистецьким талантам⁶. Крім того, варто згадати про Роксолану, першу дружину Сулеймана Прекрасного, жінку, що

походила з польсько-українського пограниччя і відіграла значну роль у політиці імперії та світовій історії.

XVII століття ознаменувалося сильним протистоянням та постійними конфліктами між Річчю Посполитою та Османською Туреччиною, причиною чого були козацько-татарські сутички на прикордонних територіях, особливо на просторах сучасної Румунії. У 1620 році у битві, яка мала визначити сфери впливів на Молдавію, загинув великий коронний гетьман Станіслав Жулкеський. Роком пізніше розпочався черговий похід османського війська на Польщу. Султан Осман II особисто привів солдатів Великої Порти під мури Хотина, проте польським лицарям на чолі з литовським гетьманом Яном Каролем Ходкевичем вдалося перемогти значно чисельніше турецьке військо та врятувати християнську Європу від навали. Протистояння закінчилося у 1622–1623 роках завдяки посольській місії Кшиштофа Забарського у Стамбулі. Під час польсько-шведських воєн (1655–1657) османський султан Мегмед IV вислав на допомогу полякам татарський корпус. Проте вже у 70-і роки розпочалася чергова польсько-турецька війна, що виникла через козацько-татарські спори. У 1672 році Велика Порта здобула найпотужнішу фортецю у Кам'янці Подільському і змусила поляків підписати ганебний для короля буцацький трактат, що фактично перетворював Річ Посполиту на васала Туреччини.

Значну роль в історії польсько-турецьких контактів відіграв Ян Собеський, спочатку як коронний гетьман, а пізніше – як польський король. У 1673 році йому вдається перемогти турецькі війська під Хотином. Завдяки дипломатичним переговорам Ян Собеський, сармат та любитель орієнтальної культури, у 1677 році направляє до Стамбула легатів на чолі з поморським воєводою Яном Гнінським, яким вдається укласти відносно довготривалий мир⁷.

Складна фінансова ситуація Великої Порти та впливи так званої партії „яструбів” візира Кара Мустафи призвели до турецької інвазії у Європу. 1683 рік (а саме битва під Віднем) став ключовим моментом військової кампанії. 12 вересня війська християнських держав, що згуртувалися довкола польського короля Яна III Собеського, зупинили турецьку навалу.

Наслідком діяльності Святої Ліги, до якої належали Австрія, Польща, Венеція і навіть Росія, було послаблення позицій Османської імперії. У 1699 році Річ Посполита відновлює контроль над Кам'янцем-Подільським і прилеглими територіями.

XVI століття, особливо друга його половина – період зближення двох держав. Велика Порта усвідомлює, що більшою загрозою стає Росія, що тільки союзницькі зносини дозволять стримати експансію царів. Під час Барської Конфедерації (1768–1772) Туреччина навіть оголосила війну Росії. Цікаво, що після придушення Конфедерації один з її ватажків, Казимир Пуласький, майбутній герой боротьби за незалежність Сполучених Штатів, переховуючись від репресій з боку царя, знайшов притулок саме у Стамбулі.

Король Станіслав Август Понятовський, розуміючи значення союзницьких стосунків з Туреччиною, збільшив польське представництво на

Босфорі, розбудував амбасаду і навіть відкрив школу орієнтальних мов, готуючи майбутніх дипломатів. Контакти між монархами значно інтенсифікувалися й теплішали. Деякі подарунки польських королів ще й досі зберігаються у султанському палаці-музеї Топкапи у Стамбулі. Польські художники приїжджали до Стамбула, щоб зобразити неповторні краєвиди босфорських пагорбів. Відомо також, що у 1784 році кілька місяців у турецькій столиці провів Ян Потоцький, автор відомих спогадів про подорож до Туреччини та Єгипту⁸.

Слід нагадати, що Османська імперія була єдиною державою, яка не визнала розділів Речі Посполитої та панування трьох імперій на цих землях.

У XIX столітті Стамбул стає одним з головних осередків польської повстанської еміграції. Саме столиця Великої Порти стає одним з центрів дипломатичної мережі некоронованого польського монарха Адама Чарториського *Hôtel Lambert*. Багато польських офіцерів переховувалось у Туреччині після поразок так званої Весни Народів (1848–1849), але про це нижче.

Туреччина була однією з перших держав, що визнали незалежність Польщі 1918 року, яка послала свого дипломатичного представника. У міжвоєнний період між двома державами склались теплі партнерські стосунки. Навіть дехто проводив паралелі між реформаторськими тенденціями Юзефа Пілсудського та Кемалем Ататюрком. У 1939 році Турецька Республіка не припинила дипломатичних відносин з польським еміграційним урядом і не визнавала фашистської та радянської окупації. У польській амбасаді в Анкарі, побудованій у 30-і роки, гучно відбувалися святкування національних свят, вивішувалися біло-червоні прапори, що викликало незадоволення гітлерівської Німеччини.

Після другої світової війни між Польщею та Туреччиною почала розвиватись економічна співпраця. Проте контакти між громадянами через комуністичний режим були ускладнені, тільки вчені-тюркологи та історики мистецтва мали змогу відвідувати Турецьку республіку. Проте у 1955 році у Стамбулі, у домі, де він помер, було відкрито музей А. Міцкевича. Іноді, як наприклад, конгрес турецького мистецтва, що відбувся у 1983 році у Кракові з нагоди перемоги під Віднем, відбувались офіційні культурні заходи. У рамках цього конгресу відбулася низка заходів, між іншим, виставок у Кракові та Варшаві, а також наукових семінарів.

Економічна криза 80-х років у Польщі значно похвалила торгові стосунки між державами. Чисельні групи поляків різними способами діставалися до Стамбула з метою купити текстиль, шкіряні вироби та харчові продукти, яких так не вистачало у страйкуючій Польщі. Турки змушені були вчити мову колишнього Лехістану, що було запорукою вдалої торгівлі. Наступна хвиля польської інвазії пов'язана з економічними перетвореннями дев'яностих. Тепер поляки відвідують Туреччину у якості туристів⁹, насолоджуючись морем, сонцем та історичними пам'ятками цієї відкритої, приязної до всіх країни на Близькому Сході.

У контексті викладених історичних фактів варто проаналізувати цікавий культурний феноменом – польську діаспору Туреччини.

Адамполь (польською *Adampol*) чи *Полонезкьой* (турецькою *Polonezköy*) – польський острів у турецькому морі¹⁰, польська колонія, як її називають місцеві поляки, виникла у 1842 році у передмісті Стамбула у азійській частині Босфорської протоки, у північно-східному районі метрополії. Адамполь був заснований *Міхалом Чайковським* (відомим також як Садик Паша), письменником–романтиком, громадським діячем, який з часом прийняв іслам і був на службі у турецького султана, та його дружиною *Людвікою Снядецькою* – як притулок для співвітчизників-католиків, що залишили поневолену батьківщину. Ініціатором і спонсором польського осередку, що виник на землях ксьондзів–лазаристів, був князь Адам Чарториський. 19 березня 1842 відбулося посвячення першої оселі. Поширеною є думка, що назва Адамполь пов'язана з ім'ям поета–романтика і громадського діяча Адама Міцкевича, проте, як свідчать факти, польське поселення було названо на честь Чарториського. Проте зазначимо, що автор „*Пана Тадеуша*”, який дуже цінував Садика Пашу і позитивно відгукувався про його творчість, останні місяці свого життя провів у Стамбулі, де вмер 26 листопада 1855 року.

Відомо, що перша хвиля польських біженців до Стамбулу припадає на 1795 рік, коли відбувся розділ Речі Посполитої між Росією, Австро-Угорщиною та Прусією. Османська імперія розглядалась як реальна сила, здатна змінити політичну ситуацію в Європі і таким чином повернути незалежність польській державі. Розглядалася навіть можливість створення польського легіону при турецькій армії. Також варто згадати, що 21 серпня 1841 року в рамках діяльності польського уряду у вигнанні на чолі з князем Чарториським було створено у Стамбулі так звану *Орієнтальну агенцію*, що входила до мережі закордонних визвольних організацій.

Таким чином, Адамполь мав стати прикриттям для антиросійської дипломатичної діяльності некоронованого польського короля Адама Чарториського та його консервативно-ліберальних соратників на Балканах та Близькому Сході. Це політичне об'єднання прийнято називати *Hôtel Lambert*. Планувалося, що в майбутньому колоністи з Туреччини створять легіони, що увійдуть до складу польської армії та боротимуться за незалежність. Проте цим планам повністю не було суджено сповнитись.

Полонезкьой став місцем притулку для багатьох польських військових та громадських діячів, що були змушені залишити польські землі після листопадового повстання 1830 – 1831 років. Тут оселялися також викуплені М. Чайковським з турецької та черкеської неволі поляки, які були полонені під час кавказької війни.

Факт існування польського поселення в Османській імперії у той час, коли самої Польщі не було на мапі світу, викликав резонанс у політичних колах Європи, але передусім був важливим чинником, що підтримував національну свідомість поневоленого народу. До Адамполя почали прибувати не тільки поляки й представники інших національностей з теренів

Російської імперії. Саме тому мова мешканців поселення являла собою мішанку різноманітних говірок. Після 1856 року переселенці походили переважно з етнічних районів Польщі¹¹.

Цікаво, що на формування культури та мови Адамполя вплинув той факт, що тут працювали ченці францисканці, запрошені Чайковським з віддаленої Боснії.

До 1883 року терени польського поселення перебували у власності ксьондзів–лазаристів, а наступні 85 Адамполь років належав роду Чарториських, тобто поселенці не були власниками земель.

Специфіка Адамполя викликала низку відповідних проблем. Одна з них – це постійне протистояння домінуючій культурі турків та ісламу, збереження статусу своєрідної автономії. Саме через це колоністи, переважна більшість яких мала російське громадянство, наполегливо мусили шукати протекторату французького або австрійського посольства. Збереглася навіть фотокартка з зображенням місцевої школи, на якій можна помітити портрет австро-угорського імператора Франца Йосипа. Також, як згадувалося, від моменту заснування поселення до 1969 року польська громада не могла врегулювати питання земельної власності.

Прозаїчною проблемою, з якою зіткнувся Адамполь, що складався з осіб чоловічої статі, було питання продовження роду. Відомо, що дружинами польських колоністів ставали жінки, яких привозили з маєтків князя Чарториського у Галичині, або християнки з сусідніх грецьких та вірменських сіл. Проте у статуті колонії можна знайти обмеження щодо поселення на цих землях осіб іншої національності та віросповідання. Вдалося встановити факти, коли прибульці до Адамполя переймали домінуючу тоді польську культуру та традиції, тобто асимілювалися.

Важливими інституціями, що сприяли збереженню польської ідентичності, були католицький костюл і школа, про які дбала ціла громада. Місцева парафія через складні побутові умови часто не мала власного настоятеля. Лише у 1870 році було побудовано дерев'яну святиню, яка була зруйнована під час землетрусу у 1894 р. Костюл було відновлено у 1914 році, він функціонує й до сьогодні¹².

Польська школа проіснувала до 30-х років ХХ століття, пізніше функціонувала турецька, в якій навчалися також турецькі діти з сусідніх сіл. У цій ситуації зростає роль родини та костюлу як просвітнього осередку. Молитовники, а також твори А.Міцкевича та Г.Сенкевича стають джерелом національної свідомості та своєрідним підручником польської мови, історії, культури тощо¹³.

На початку 70-х років ХХ століття до Адамполя було прокладено сучасну дорогу, таким чином відносно замкнене село відкрилося світові. Значна кількість місцевих поляків продала землю та емігрувала до Австралії, Німеччини, Канади, або, отримавши освіту, як кажуть, втекла до міста. На сьогодні серед 600 мешканців цього села лише 90 осіб вважають себе польськими колоністами та продовжують культивувати мову та культуру пращурів.

З моменту відновлення незалежності польської держави у 1918 році значно інтенсифікувалися контакти Речі Посполитої і громади Адамполя, що можна назвати другим відкриттям цього поселення. Острівець польськості у турецькому морі почав регулярно отримувати фінансову й матеріальну допомогу, попри це багато хто з нащадків польських переселенців повертався на історичну батьківщину.

У 1933 році тут встановлено бюст з польсько-турецьким написом: „*Нашому пророку Адаму Міцкевичу у річницю смерті*”, що стало ще однією з ознак присутності польської культури на цих землях.

Значно послабшали контакти між польською громадою Туреччини та вітчизною, що само собою зрозуміле, за часів комуністичного режиму. Знаменним став 1979 рік, коли папа римський – поляк Ян Павло II відвідав Стамбул і зустрівся з польською меншиною у Туреччині.

Крім згаданого пам'ятника, костюлу у Адамполі, ще залишилось багато слідів польськості, між іншим – дім-музей Софії Рижи.

Цей рід сумлінно зберігає пам'ять про цей польськість на цих землях, переховуючи чисельні фотографії та пам'ятки польського побуту у цьому поселенні, а також дбає про католицький цвинтар, де знаходиться понад дев'яносто старовинних надгробних плит, відновлених завдяки сприянню польських інституцій.

З моменту заснування екзотичність Адамполя викликала зацікавлення з боку багатьох видатних людей. Записи історії поселення свідчать, що польську колонію відвідав піаніст Ференц Лист (1847), французький письменник Гюстав Флобер (1850), чеський літератор Карел Дроз (1904), перший президент турецької республіки Кемаль Ататюрк (1937), папський нунцій Анджело Ронкаллі, що пізніше став папою римським Яном ХХІІІ.

Щороку влітку в Адамполі відбувається фестиваль польської культури, що посилює зв'язок цієї місцевості з корінними пращурів.

Феномен Адамполя є прикладом толерантності, співіснування та взаємодії різних культур, польської та турецької. Це відомий у Туреччині та Європі туристичний центр, в якому місцеві поляки вдало розвивають цей бізнес, будуючи приватні пансіонати і міні-готелі. Незважаючи на чисельну перевагу турків, місцевим головою завжди обирають поляка.

Крім того, у Туреччині є багато відомих людей польського походження, зокрема вчених, громадських діячів, підприємців тощо.

Дозволимо собі навести декілька біографій видатних поляків, доля яких підтверджує культурну інтерференцію польського і турецького народів.

Войцех Бобовський (1610 – 1675), народився у Львові, як татарський полонений потрапив до Стамбула. Завдяки своїм здібностям наблизився до кіл, близьких до султана. Приймавши іслам, уже Алі Бей залишився у Туреччині. Художник і поліглот, все життя намагався зблизити ісламський і християнський світи, перекладав на турецьку біблію та знайомив європейців з культурою і традиціями Сходу. Як видатний діяч Великої Порти, він підтримував зв'язки з європейськими дипломатами та науковцями.

Войцех Хиановський (1793 – 1861) до 1837 року перебував на службі в османській армії, воював на багатьох європейських фронтах. Під натиском Росії був змушений залишити Туреччину. Проте через рік повернувся у якості англійського генерала і служив радником при штабі війська султана.

Також *Юзеф Бем* (1794 – 1850) служив у османській армії, куди потрапив після придушення угорської революції 1848 р.; перейшов у мусульманство і взяв ім'я Мурад Паша, вмер у 1850 році у Сирії.

З військом був пов'язаний також *Мар'ян Лангевич* (1827 – 1887). До 1877 року працював у головному арсеналі Стамбулу. Після шлюбу з англійкою оселився в Кадикьой, похований в Ускюдарі на англійському цвинтарі Гайдар Паша, тепер діляниці Стамбула на азійському боці Босфору.

Після невдалої угорської революції 1848 р. у 1854 році до Туреччини приїздить *Северин Бєлінський* (1815 – 1895). Займався він будівництвом, в тому числі доріг, був директором залізниці, начальником штабу османської армії та комісаром при болгарському уряді.

Кароль Бжозовський – Кара Авджи (1821 – 1904) – поет, інженер, перебуваючи на службі у султана, займався розбудовою телефонічної мережі, заснував зразкове аграрне господарство поблизу Багдада. Проводив дослідження Курдистану, результатом чого була перша карта цього регіону. Після тридцяти років життя на Близькому Сході у 1884 році оселився у Львові. Похований на Личаківському цвинтарі.

Цікавою постаттю був *Генрик Гропплер* (1822 – 1887) . Спочатку працював у швейцарській годинниковій фірмі Siegersa у Женеві. Після приїзду до Стамбула заснував власне підприємство. Розпочав видобуток мармуру на морському узбережжі, мав дев'ять власних кораблів. Був у близьких стосунках з польськими емігрантами, підтримував контакти з А. Міцкевичем, Г. Сенкевичем, а також кузеном Яна Матейка, який малював картини на схилах Босфору.

Видатною особистістю був *Людвік Біскупський* (1906 – 1987), народжений і похований в Адамполі. Інформацію про нього можна знайти на інтернет-сторінці польської амбасаді в Анкарі. Дитинство майбутнього професора припадає на період інтенсивного розвитку польського поселення, завдяки чому батько й мати змогли забезпечити синові престижну освіту. Закінчивши середню школу в Стамбулі, Людвік продовжує навчання у Парижі, в Сорбоні, де у 1931 році йому присвоюють титул доктора літератури. Повернувшись до Туреччини, він викладає французьку мову. Мешканці Адамполя вважали Людвіка Біскупського головою польської колонії у Туреччині.

Стамбульська газета „*Hurriyet*” з нагоди сімдесяти п'ятої річниці з дня народження польського професора писала, що завдяки його контактам з Яном Павлом II папа римський відвідав Туреччину. Серед іншого читаємо: „*Професор польського походження називає Туреччину своєю батьківщиною і намагається пропагувати її на цілому світі*”. Мільйони людей знають

професора як особу, що „з берегів Босфору прославляє Польщу на цілий світ”¹⁴.

Понад 150 років пов’язують цю родину з Туреччиною. Професор Людвік Біскупський, турецький громадянин польського походження, все своє життя плекав патріотизм до двох Батьківщин, був справжнім сином польсько-турецького пограниччя.

Наведені біографічні дані лише деяких польських діячів у Туреччині свідчать про масштабність контактів між двома державами та їхніми культурами. Попри *стиковість* розглядуваного *пограниччя*, що виявляється в етнічному, мовному та релігійному аспектах, можемо спостерігати *міжкультурний діалог*, викликаний історичним процесом.

Слід зазначити, що попри значну кількість наукових матеріалів, що мають переважно історичний аспект, на тлі глобалізаційних та інтеграційних процесів давно назріло питання про проведення якісно нових антропологічних досліджень. На сучасному етапі аналіз національної ідентичності представників польської діаспори в Туреччині, що зазнала різноманітних впливів (маємо на увазі мішані шлюби, чисельні факти міграції та еміграції) дозволить дослідникам зробити якісно нові висновки щодо квінтесенції польськості у середовищі турецької полонії.

Наші наукові розвідки ще раз доводять, що об’єднана Європа XXI століття являє собою своєрідну мозаїку різноманітних народів, етносів, мов та культур, а також репрезентує широкий спектр віросповідань та вірувань. На перший погляд, це явище може відігравати дезінтеграційну роль у житті суспільства єдиного європейського організму, з другого ж боку, – саме через таку різноманітність виявляється парадоксальна єдність.

Джерела та література

¹ Див.: Łątka J.S., Adampol – Polonezköy 1842 -1992. Historyczne i kulturowe uwarunkowania powstania, rozwoju i zaniku polskiej osady w Turcji. – Kraków, 1997. – 190 s.; Łątka J.S. Adampol – polska wioska nad Bosforem. – Kraków, 1981. – 206 s.

² Див.: Cichocki D., Godzińska M. Adampol – Polonezköy. Między polskością a tureckością. Monografia współczesnej wsi. – Warszawa, 2006. – 232 s.

³ Професор Б. Орловський є автором багатьох статей і монографій у галузі історії інженерії, деякі з них стосуються згадуваних у нашій праці поляків, що перебували на службі у турецьких султанів.

⁴ Див.: Milewski D., Między Habsburgami a Turcją // "Mówią Wieki". – 2004. – № 4.

⁵ Dybkowska A., Żaryn J., Żaryn M., Polskie dzieje. Od czasów najdawniejszych do współczesności. – Warszawa: PWN, 1994. – S. 74-75.

⁶ Brosnaha T., Yale P., Plunketta R., Turcja. Praktyczny przewodnik. – Bielsko-Biała, 2001. – S. 19.

⁷ Там само. – С. 140.

⁸ Там само. – С. 27-31.

⁹ Там само. – С. 31.

¹⁰ Саме таке найменування вживає Дорота Сапа, аналізуючи ситуацію польської громади на Кресах. Див.: Сапа Д. Między polską wyspą a ukraińskim morzem. Kresy południowo-wschodnie w polskiej prozie 1918-1988. – Kraków: Universitas, 1998. – 250 s.

¹¹ Łątka J. S. Adampol. Polska wieś nad Bosforem. – Kraków, 1992. – S. 78.

¹² Так само. – С. 97.

¹³ Див.: Dopierała K. Adampol-Polonezkoj. Z dziejów Polaków w Turcji. – Poznań, 1983. – S. 189.

¹⁴ Giray E. "Promuje Turcję w świecie" // „Hurriyet”. – 16.09.1981.

АНОТАЦІЯ

Стаття є спробою якісно нового погляду на історію польсько-турецьких історико-культурних контактів. Автор аналізує складність і неоднозначність історичного процесу та взаємозалежності двох цивілізаційно відмінних культурних систем, що сприяло виникненню та закоріненню амбівалентних стереотипів, що базуються на протиставленні *Свій – Інший – Чужий*.

Ключові слова: діалог культур, багатокультурність, мультикультуралізм, культурний плюралізм, пограниччя, національна ідентичність, культурна система.

STRESZCZENIE

Autor artykułu przedstawia najważniejsze wydarzenia historyczne, które sprzyjały polsko-tureckiej penetracji kulturowej. Przy zastosowaniu metod komparatystycznych analizie poddane zostały korzenie polskiego sarmatyzmu i kultury Orientu. Pomimo zarysu dziejów polskiej osady nad Bosforem autor podaje notki biograficzne wybitnych Polaków, związanych z życiem społeczno-kulturowym Imperium Ottomańskiego.

Wyrazy kluczowe: dialog kultur, wielokulturowość, multikulturalizm, pluralizm kulturowy, pogranicze, tożsamość, system kulturowy.